

ضرورت حقیقی بودن پول در الگوی مردمی و اسلامی نظام پولی، ودلالاتهای بانکی آن

مقدمه

اقتصاد ایران در گام دوم چهل ساله خود نیازمند تحول ساختاری به منظور بهبود بستر اجرای سیاست‌های اقتصادی، سیاست‌های پولی، ارزی، مالی و رفتاری است. مراد از تحول ساختاری، تحول در نظام یا سازماندهی اقتصادی مشتمل بر تغییر در سازمان‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی و ابزارهای سیاستی است. مهم‌ترین محورهای این تحول شامل تحول در ساختار نظام سیاست‌گذاری اقتصادی، ساختار نظام شفافیت اقتصادی، ساختار نظام مالی (بانک و بازار سرمایه)، ساختار نظام مالیاتی - حمایتی و ساختار نظام بودجه‌ریزی می‌باشد. تحول ساختاری، هویتی میان مدت و بلندمدت دارد و در افق چهل ساله در قالب ۸ برنامه توسعه (برنامه هفتم تا سیزدهم) تا سال ۱۴۴۳ مطرح می‌شود. پژوهشکده امور اقتصادی قصد دارد تا در قالب همایش ملی «اقتصاد ایران؛ اصلاحات ساختاری در گام دوم»، این پنج محور را مورد بررسی قرار دهد. بدین منظور، پیش نشست‌های علمی تخصصی با حضور اساتید، خبرگان، مدیران و صاحب‌نظران هر حوزه برگزار خواهد شد؛ نشست حاضر به‌عنوان پنجمین پیش نشست در محور اصلاح ساختار نظام مالی محسوب می‌شود. این نشست در تاریخ سوم خردادماه، با حضور کارشناسان، مدیران و صاحب‌نظران بانکی در سالن پژوهش پژوهشکده امور اقتصادی برگزار خواهد شد. در این جلسه جناب آقای حجت‌الاسلام دکتر علی نعمتی به ارائه دیدگاه‌های خود به شرح زیر خواهند پرداخت:

چکیده

علی نعمتی - ۳ خرداد ۱۴۰۲

خلق پول از هیچ توسط بانک‌های تجاری (نه خصوصی) مسأله‌ای است که چند سال است توجه پژوهشگران عرصه پول و بانک را به خود جلب کرده و بخش قابل توجهی از ایشان را - به‌ویژه علاقه‌مندان اقتصاد اسلامی و عدالت اقتصادی - به مخالفت با این پدیده واداشته است. البته استدلال‌هایی که عنوان می‌شود متفاوت است و گاهی نیز این مخالفت صرفاً از منظر مخالفت با بانک «خصوصی» است و اگر بانک

ضرورت حقیقی بودن پول در الگوی مردمی و اسلامی نظام پولی، ودالات‌های بانکی آن

دستوری» در اقتصاد اسلامی است، برای تضمین و تأمین درونزایی و خودجوش بودن سازوکار تعیین حجم پول، چاره‌ای جز حقیقی بودن پول باقی نمی‌ماند. لذا به نظر پول طلا یا نظام پولی ذخیره صددرصدی که اسکناس‌ها (یا رقوم) تبدیل پذیر به پشتوانه خود باشند و به عبارت دیگر رسید پول باشند و نه خود پول، تنها راه حل عادلانه باقیمانده خواهد بود.

برخی از مبانی این دیدگاه:

۱. دفاع از واقع‌گرایی در فلسفه علوم اجتماعی از منظر اسلام و مخالفت با نامینالیسم که مبانی فلسفی دیدگاه چار تالیسم و اعتبارگرایی پولی است.

۲. دفاع از تکلیف‌گرایی به عنوان نظریه اخلاق هنجاری اسلام (Normative ethics) در مقابل اخلاق سودگرا (Utilitarian) مورد تمسک اکثر جریان‌های پولی رایج در کشور و جهان

۳. نگاه به نقدینگی به عنوان علت تامه و «علت قریب» ایجاد تورم؛ و تلاش برای حل مجادله قدیمی ریشه تورم از منظری تکلیف‌گرا (Deontological).

**مطالب فوق لزوماً منعکس کننده دیدگاه‌های
پژوهشکده امور اقتصادی نیست**

تجاری، دولتی باشد این حساسیت رنگ می‌بازد.

در عین حال، غالب پژوهشگران مخالف خلق پول بانک‌های تجاری، با خلق پول بانک مرکزی و حاکمیت، با انگیزه و اهداف توسعه‌ای نه تنها مخالف نبوده بلکه اکیدا مشوق آن هستند و آن را ابزاری برای توسعه و یا کمک به دهک‌های پایین جامعه قلمداد می‌کنند. این انگیزه و هدف، آن قدر جدی است که باعث شده قائلین به آن، پول را کالای عمومی دانسته (دکتر توتونچیان) و یا یکی از مصادیق انفال بشمارند (دکتر پیغامی و ...).

از منظر «نظریه اقتصاد تکلیف‌گرا»، خلق پول از هیچ حتی توسط حاکمیت (چه بانک مرکزی، چه بانک‌های توسعه‌ای) نیز غیرقابل قبول است. این دیدگاه ناشی از التزام به مبانی فقهی-حقوقی «احترام مالکیت‌های شخصی» است. التزام به این مبنا همانطور که از ایجاد عامدانه تورم نهی می‌کند، تورم منفی یا deflation را نیز که توسط برخی محققان (دکتر بخشی) ممدوح دانسته می‌شود، خلاف عدالت (احترام مالکیت) می‌داند.

این نگرش تکلیف‌گرا و مبنایگرا به مسأله خلق پول، کار را برای پول حکمی یا Fiat money و به تعبیر دیگر پول اعتباری دشوار می‌کند. چرا که با نفی خلق پول خصوصی که سازوکاری درونزا برای تعیین حجم بهینه پول فراهم می‌کند، و برونزاشدن آن توسط مقام ناشر، نظام پولی در دام «محاسبه سوسیالیستی» می‌افتد.

با افزودن مبنا و قاعده‌ای که الگوی «اقتصاد تکلیف‌گرا» در خصوص نظریه دولت در اقتصاد اسلامی دارد و آن «نفی برنامه‌ریزی متمرکز و